

**André Demedts:
De Belgische republiek.**

Met de roman *De Belgische republiek* begint André Demedts aan een romancyklus die gewijd is aan de Belgische geschiedenis. In dit eerste boek, dat twee delen omvat, behandelt hij slechts een zeer beperkte tijdspanne, nl. de jaren 1789 en 1790. De materie biedt ruimte voor een veeldelig opus dat naar een van de hoofdpersonages genoemd zou kunnen worden: de Gillemijn-Saga. Ik weet niet hoever de schrijver deze cyklus bedoelt voort te zetten. Zal hij, gebruik makend van officiële en familiale kronieken, de historie van de Gillemijns verder schrijven tot op onze dag, totdat deze vaderlandse geschiedenis de eigen biografie zal kruisen? In de laatste geschriften van André Demedts kan men een meer en meer geartikuleerde belangstelling voor de geschiedenis vaststellen. Zij moet verbonden worden met een centraal gegeven in zijn persoonlijkheid, met name de trouw aan het erfgoed, aan het eigenste wezen dat alleen adequaat beschreven en beleefd kan worden in zijn verbondenheid met de geschiedenis, dus met de continuïteit van het verleden. In Demedts' laatste geschriften zien we ook de autobiografische belangstelling naar voren treden, in een boek als *De dag voor gisteren*, en in tijdschriftartikelen over de grond van herkomst en het familiale erfgoed, zowel in biologische als psychologische zin. Dat hij zich nu ook in zijn romans expliciet door de nationale geschiedenis laat inspireren, kan geen verwondering wekken, al kan er wel een leeftijdsverschijnsel mee gemeoid zijn. Demedts, die de 70 nadert, kijkt achterom, met veel

heimwee, maar ook met voldoening en fierheid. Welnu, in dit boek, *De Belgische republiek*, heeft hij de geschiedenis van een volk, of in elk geval van een staat, handig weten te verbinden met de geschiedenis van individuen. Het avontuur van de Belgische republiek die als uitkomst van de Brabantse Omwenteling opgericht werd als een nationaal democratisch bolwerk tegen het imperialisme van de Oostenrijkse keizer Jozef II, is evenzeer het levensavontuur van Karel Gillemijn. Deze zelfbewuste, in tradities gewortelde boer kiest voor de politiek van Jozef II. Het wel en wee van de Omwenteling weerspiegelt zich in de persoonlijke en familiale lotgevallen van deze impulsieve, rechtlijnig denkende man. Men kan moeilijk uitmaken wat nu precies in dit boek domineert: het uitstekend gedokumenteerde historische relaas van de opkomst van de democratie en van het nationaal bewustzijn in onze provincies op het eind van de 18e eeuw, ofwel de dramatische levensloop van een fors getekende hoofdfiguur, Karel Gillemijn. Geen van beide denk ik, omdat het ene spiegelbeeld wordt van het andere, omdat het kollektieve avontuur dienst doet als klankbord voor een persoonlijk familiaal drama, meer nog: omdat het waagstuk

van de Belgische republiek ten grondslag ligt aan het individuele lotgeval. De interpenetratie van die twee verhaallijnen en van die twee symbolische niveaus beschouw ik als het belangrijkste structurele kenmerk van de roman. Ik zou dan ook moeilijk kunnen zeggen in welke van die twee opdrachten André Demedts het best geslaagd is: in de historische rekonstruktie van een supra-individueel gebeuren of in de psychologische uitbeelding van een individueel levenslot. Als ik het even over de historische aspecten van deze roman mag hebben, zou ik op de stevige geschiedkundige onderlegdheid van de schrijver moeten wijzen. André Demedts gaat kennelijk niet over het ijs van één nacht. Hij moet zich voor dit boek uitstekend gedokumenteerd hebben. Anderen kunnen de authenticiteit van de gerapporteerde feiten beter beoordelen, maar ik neem aan dat de realia, tot in de toponiemen toe, kloppen met de bronnen. Ik denk niet alleen aan de hoofdlijnen van het historisch gebeuren, met name aan de oppositie tussen Van der Noot enerzijds en Vonck met zijn generaal Jan Andries Van der Meersch anderzijds. Ik denk ook aan de vele, vele details die ons een beeld schetsen van het volksleven uit die tijd in Demedts' geboortestreek. Naar alle waarschijnlijkheid is ook dat allemaal authentisch. Demedts beoefent hier een soort documenten-roman dat ik als zeer eigentijds beschouw. Men kan in theorie wel de fictionaliteit van het literaire werk verdedigen, maar een mengvorm als deze roman, *De Belgische republiek*, toont aan hoezeer een op de bronnen geschreven werk kan doorverwijzen naar de historische realiteit. Ik stel mij voor dat dit boek ook voor een historicus zonder meer

instructief zou kunnen zijn. Vooral dat rijk geschakeerde leven van de mens op het Vlaamse platteland, zowat twee eeuwen geleden, zowel dat van de burger als van de boer en de werkmans, moet de historicus kunnen interesseren als naar alle waarschijnlijkheid zeer betrouwbare stoffering en opvulling van een archivalische feitengeschiedenis. Demedts slaagt erin de feiten in te kleden en te laden met eksistentieel gewicht zonder dat hij nochtans die feiten geweld aandoet. Dat is een vorm van geschiedschrijving die vele historici de romancier kunnen benijden. Als voorbeeld van een dergelijke stoffering moge ik het wedervaren van de boever Jooen Galle vermelden. Met de belichting (die af en toe als overbelichting kan voorkomen) van dergelijke marginale figuren suggereert de auteur dat er in de rekonstruktie van een maatschappijbeeld, zoals een romanschrijver dat op grond van de bronnen én van zijn inlevingsvermogen en fantasie kan doen, eigenlijk niets marginaals of niet-vermeldenswaardigs is. Ik voel integendeel een warme simpatie van de kant van de schrijver voor de kleine taaie landman en werkmans die de oorlogengeschiedenis niet pleegt te vermelden, maar die hij op het voorplan van zijn Belgische geschiedenis laat optreden. Eén van de aantrekkelijkste aspecten van deze door Demedts doorgelichte vaderlandse geschiedenis bestaat er voor mij in dat hij een geschiedenis van mensen schrijft, ook van kleine mensen die helaas niet tussen de vlagen door kunnen lopen en vaak de hardste klappen inkasseren. Ik lees deze *Belgische republiek* ook als een blijk van warme genegenheid en bewondering voor de geringe, voor wie zelfs geen „Graf van

de onbekende kleine man" bestaat. Demedts heeft aan die kleine man gedacht; mij verwondert het geenszins dat hij af en toe uit de schaduw mag treden van de hereboer, de kanunnik, de generaal of de keizer.

Toont dit boek de onafhankelijkheidswil van een natie in wording, die in opstand komt tegen een vreemd gezag, dan bevat *De Belgische republiek* de zeker even dramatisch toegespitste geschiedenis van een generatiekonflikt in het gezin van de hoofdfiguur, Karel Gillemijn. Zijn zoon, Gillis, staat tegen het gezag van de vader op, zoals Louis Vermeulen in *De vlaschaard* van Streuvels. Samen met zijn studiegenoot Hugo *Ysenbrandt sticht Gillis Gillemijn in het kollege van Tielt het progressieve democratische genootschap *Vrijheid en Broederschap*. Onder de jongeren gonst het van progressieve maatschappijhervormende idealen, meestal van Franse herkomst. Zij dromen van een nieuwe toekomstige wereld waarin er recht zal zijn voor iedereen, waarin iedereen zich vrij zal kunnen opstellen, waarin niet meer gelogen of bedrogen zou worden. Gillis zet deze ideeën konkreet in zijn leven om, door zich voluit te engageren voor de verdrukten. Een meisje van lage stand is hem niet te min. Die afwijking van wat Karel Gillemijn zelf als de rechte baan beschouwt, leidt tot een tegenstelling tussen vader en zoon. Met zijn dochter Maria doet zich iets gelijkaardigs voor, maar tegenover haar is Karel milder dan zijn vrouw Marjanne, die van haar dochter moeilijk kan gedogen dat zij omgaat met Djaak, de opperboever. Maria wordt echter ziek en kwijnt weg. Hierin zie ik nog een weerspiegelingseffekt dat de hoofdbrok van het historische niveau andermaal gewicht

geeft en dramatiseert op het persoonlijke niveau. Verloopt de ziekte van Maria Gillemijn niet parallel met de geleidelijke onderdrukking van de Belgische opstand? Een dergelijke parallelie onderstreept in mijn ogen opnieuw de stevige coherentie van dit boek. De samenhang van al deze niveaus, die zo rustig en deskundig op elkaar betrokken worden, doet mij aan een epos denken. Het verteltempo is traag en statig, de taferelen volgen elkaar op volgens een min of meer vaste beurtwisseling, het perspectief verschuift van het kollektieve naar het individuele, van het grote naar het kleine, van de „histoire bataille" naar de psychologie, van de mens naar de natuur. Die perspectiefwisselingen die het rustige verteltempo nochtans niet beïnvloeden (al wordt de materie versneden in talrijke korte stukjes), roepen een sfeer op van de saga of het epos. Velen die dit boek lezen en zich nog wat schoolse feitelijke informatie over de Vonckisten en dergelijke herinneren, zullen verrast opkijken als ze zien hoezeer Demedts die éne bladzijde uit het geschiedenisboek tot epos heeft weten om te werken.

Er is nog een laatste niveau waarop dit boek de interesse van de lezer gaande kan houden. Men kan zich geen boek van André Demedts indenken zonder dat men er zijn karakteristieke uitspraken in aforismevorm uit kan halen. In dit boek komen deze beschouwingen niet zozeer als persoonlijke ideeën van de schrijver over, maar het blijkt dat daarin de wijsheid van een volk bezonken is. Overigens heeft Demedts met opzet aan zijn boek een archaische allure gegeven. Ik vind die in het gebruik van archaïsmen, dialektismen, volkse gezegden en vergelijkingen. Demedts heeft

kennelijk aan zijn roman het pigment van het eigentijdse willen geven, d.w.z. van het 18e-eeuwse, en dat tot in de schriftuur van zijn boek toe. Dialektismen heldert hij niet op, de niet-begrijpende lezer voelt zich in een bekorende „couleur locale” opgenomen. Welnu, ook door de inlassing van zoveel volkse gezegden, die in het erfgoed van een volk worden overgeleverd, schept de auteur de sfeer van het nationale epos. Zijn wijsheden of algemene waarheden en beschouwingen roomt hij zo van het volle Vlaamse volksleven af. De kleine man spreekt in dat opzicht vaak even zwaarwichtige woorden als de kanunnik. Dit aspect van het boek lijkt mij ook een garantie van zijn authenticiteit.

Demedts vindt niets uit, doet niet krampachtig, forceert zijn taal niet: hij luistert met een zeer geïnteresseerd oor naar de stem van zijn volk in zijn geschiedenis. Als een topmoment van reflectie, tevens als samenballing van een heel levensinzicht, wil ik de slotmeditatie van Karel Gillemijn na de dood van zijn dochter Maria vermelden. Daarin concentreert zich de levensbeschouwelijke substantie van het boek. Dit Belgische epos blijkt in laatste instantie ook een voor Demedts zo typische bezinning over fundamentele levenswaarden te zijn. Deze slotmeditatie doet mij in meer dan één opzicht denken aan het einde van *De Vlaschaard*, waar boer Vermeulen zich mijmerend zit te pijnigen aan het ziekbed van zijn zoon. *De Belgische republiek* doet mij overigens in menig ander opzicht aan Streuvels en speciaal aan *De vlaschaard* denken, maar dat toe te lichten is een andere geschiedenis.

Marcel Janssens

De Belgische republiek, door André Demedts. Uitgeverij Orion-DDB, Brugge-Utrecht, 1973.

Schreien, schrijven, schreeuwen.

In de reeks Orions Literair Atelier verscheen een bundel literaire kronieken van Hugo Bousset onder de titel *Schreien, schrijven, schreeuwen. Drie trends in de Nederlandse prozaliteratuur 1967-1972*. De hier gebundelde romanrecensies verschenen in het weekblad *Spectator* en in het maandschrift *Jeugd en Cultuur* in de periode van 1967 tot 1972. Aktualiteitsreflekse dus, uitgelokt door ongeveer alle belangrijke of vermeldenswaardige verhalende prozateksten die in het behandelde lustrum verschenen in Noord- en Zuidnederland. De documentaire waarde van deze bundel staat dan ook buiten kijf. Wat hier gerecenseerd wordt, is natuurlijk maar een fractie van wat in de sektor verhalend proza verscheen, maar als men deze bundel doorbladert, wordt men getroffen niet alleen door de kwantiteit van de stapel boeken die bij ons verschijnen in een konjunctuur die blijkbaar zo slecht is voor het literaire boek, maar meer nog door de kwantiteit van de stapel boeken die een verbeterde lezer als Hugo Bousset in vijf jaar kan verwerken, d.w.z. grondig lezen en er een leesrapport over neerschrijven. Ik zal de laatste zijn om dat krachtenslopende, tijdrovende en zo ondankbare en alles behalve lonende dag- en nachtwerk voor Vlaanderen gering te schatten. Een opvallend fenomeen in onze literatuur én in onze kritiek is de recente intocht van universitaire opleiding strikt noodzakelijk is voor de kwaliteit van onze creatieve literatuur, zelfs van onze kritiek. Maar het kan beslist geen kwaad dat een recensent, die zijn lieve

vrije tijd voor een appel en een ei aan de krant, het weekblad of het jongerentijdschrift weg-schenkt, een deskundige scholing heeft genoten. Ik begroet in de persoon van Hugo Bousset een bezeten, maar ook een onderlegd lezer, die zich gelukkig niet te min acht om zich in de tredmolen van de actuele literatuur en van de aktualiteitskritiek te engageren. Ik zie daarin een aspect van de culturele uitstraling die de universiteit ook in haar blazen mag schrijven. De aktualiteitskritiek spreekt alleen maar het eerste woord over de lopende produktie, maar elkeen weet dat het laatste woord over een boek niet gesproken kan worden. Daarom acht ik ook maar de geringste minachting voor dit kritisch lopende-bandwerk volkomen misplaatst. Ik ben Hugo Bousset dankbaar voor deze vanuit informatief en documentair oogpunt waardevolle bijdrage tot onze aktualiteitskritiek. Wie zelf een tijdlang op deze tredmolen heeft meege-toerd, kan bevroeden wat voor energie hij eraan gependend heeft.

Dit betekent niet dat ik het onvoorwaardelijk eens ben met al zijn appreciaties of met het grote drieledige schema (therapeutisch schreien, op het opus gericht schrijven en maatschappijkritisch geëngageerd schreeuwen) waarin hij alle besproken teksten uit de laatste vijf jaar met enig wringen en bijschaven tracht onder te brengen. Wat zijn appreciaties betreft, vind ik Hugo Bousset nogal eens onstuimig. Hij is een zo nieuwsgierig en in de akt van het lezen geëngageerd lezer, dat ook zijn leesrapporten nog door dat leesentoesiasme worden aangevuurd. Ik zou zijn rapporten bezonkener en iets meer afstandelijk wensen. Lektuur en schrijven over de lek-